

Catalizatorul urii

— SORIN LAVRIC —

SUNT două moduri de a face filozofie: unul aplicat și competent, când te străduiești să rezolvi niște probleme de care nu te leagă nici un interes vital, și unul direct și asumat, când nu atît găsierea unei soluții te frămîntă, cît lămurirea pe cont propriu. Primul tip de filozofare e cel al ambiției teoretice, formă de punere la încercare a puterilor minții: cauți să te pronunți pe seama unor teme care, aparținînd epocii în care trăiești, sunt cu precădere circumstanțiale. Te apleci asupra lor pentru că împrejurarile și le-au dictat, pentru că módele și le-au impus și pentru că semenii, incitîndu-te, și-au insuflat dorința de a le cerceta. E cazul în care, străduindu-te să descurci o enigmă, imboldul dezlegării și-e dat de o motivație ce vine din afara ta. Aceasta e ipostaza supremației teoretice: te pierzi în doctrină pînă la absorbția impersonală într-un mediu în care nu te mai regăsești deloc.

Al doilea tip de filozofare e cel al elucidării interioare. Motivația din care el ia naștere nu mai este, ca în primul caz, orgoliul, ci tribulația. Pur și simplu vrei să înțelegi un lucru care te-a frămîntat dincolo de orice interes teoretic. În acest caz, nu mai vrei să dezlegi probleme, ci să te lămurești pe tine însuși. Nu mai vrei să convingi că ai dreptate, ci să te clarifici. Faptul că ulterior frămîntarea inițială poate da naștere unui apetit teoretic la capătul căruia vezi confi-gurîndu-se un punct de vedere personal, acest fapt nu este un motiv ca cele două genuri de filozofare să fie confundate: a gândi sub inspirația cărților nu e totuna cu a gândi sub inspirația vieții.

În această a doua situație, indiferent de temele pe care contextul și le scoate în față, atenția îți este atrasă de somația unor urgențe personale. E genul de reflecție în cursul căreia, dacă ești pus în fața unei probleme, reacționezi sub influența unei frămîntări interioare. Și astfel, clarificînd-o, te clarifici pe tine însuși prin intermediul ei, căpătînd im-

plicit puterea de a o stăpîni. De astă dată, problema nu mai este una de circumstanță exte-rioară, ci una de somație interioară, dovadă că, chiar și după ce contextul s-a schimbat, interesul pentru ea nu va scădea decît în momentul când vei simți că, pe dinăuntru, i-ai epuizat posibilitățile. Mai mult, se poate întîmpla ca revenirea aceluiași context să ceară scoaterea din latență a aceluiași cîmp de somație intelectuală, caz în care insistența de a da un răspuns unor vechi probleme nu face decît să vină în întîmpinarea recrudescenței acestora.

O temă veche a cărei recrudescență actuală Gabriel Liiceanu o analizează în ultima sa carte este ura. Este limpede că o asemenea temă nu se pretează la rezolvări sau verdicte ținînd de o supremație teoretică, cu atît mai mult cu cît, privită din perspectiva secolului XX, toxicitatea acestui sentiment a reprezentat pentru Europa o constantă devastatoare. Ura nu e problemă pe care s-o rezolvi la tabla de șah sau în laboratorul aseptice al inferențelor logice. Cu alte cuvinte, trebuie ca recăderile acestei epidemii să te fi îngrijorat serios, trebuie să te fi frămîntat cu adevărat în privința consecințelor ei, trebuie așadar s-o fi perceput ca pe o chestiune de somație interioară ca să poți scrie o carte despre mecanismul istoric care a făcut-o cu putință.

„Așa cum despre moarte nu se poate vorbi în mod fecund decît din punct de vedere al vieții, nu am vorbit despre ură decît dintr-un interes plin de afecțiune pentru lumea în care trăiesc. Soarta ei nu are cum să-mi fie indiferentă. Așadar, nu-mi place să urăsc, nu știu să urăsc «de moarte» și, dacă am scris acest text, am făcut-o pornind de la stupefacția că ceva precum crima — și mai ales aceea făcută cu sistem — poate în genere să existe. Totuși ura există, după cum există și crima, iar prezența lor în viața noastră, mai ales cînd capătă conotație istorică, trebuie luată în considerare. [...] Am luat ura în considerare așa cum medicul, pentru a-l vindeca pe

pacient, trebuie mai întîi să se aplece asupra bolii lui“ (pp. 152-153).

Dacă privim așadar ura ca pe o boală, atunci în cartea *Despre ură* e vorba despre mecanismul ei patogen și despre tipurile de molimă cărora le dă naștere. După modul cum ia naștere ura, putem distinge două forme primordiale: ura „de pornire“ și ura de reacție. Pe cea dintîi o înțelegem prin opoziție față de a doua, ceea ce înseamnă că ura reactivă, după cum îi spune și numele, cere o reacție provocată de un rău suferit în prealabil, în timp ce ura „de pornire“, ca formă nereactivă de resentiment, nu are la origine o agresiune directă, ci invidia. Pizmuiești un om prin ceea ce el are și tu nu ai. Îi invidiezi statutul, celebritatea sau faptele, iar cruzimea frustrării e cu atît mai mare cu cît, în cazul tău, absența lor capătă proporțiile unui handicap.

Și acum se întîmplă un lucru curios: pentru ca invidia să se transforme în ură trebuie ca în mintea celui invidios conștiința handicapului să fie clară și decalajul să fie insurmontabil. Altfel spus, sentimentul pe care și-l dă neputința de a recupera vreodată avansul pe care cel invidiat îl are față de tine îți strecoară în suflet fluidul nociv al urii spontane. Urăști pe cel căruia nu-i poți fi egal sau superior, și pe deasupra nu ești cîtuși de puțin dispus să-ți recunoști inferioritatea. Și astfel, în loc ca neputința de a-ți depăși handicapul să-ți inducă un gust al resemnării sau al admirației, îndemnîndu-te eventual să ieși dintr-o competiție ce-ți este funciar defavorabilă, în loc de asta începi nu numai să urăști cu o intensitate tot mai mare, dar chiar reușești să-ți privești propria neputință ca pe o nedreptate.

Nu tu ești de vină că nu ai calitățile celuiilalt, ci rînduiala nedreaptă a acestei lumi. Nu tu porți răspunderea surclasării la care te supune altul, ci proasta întocmire a unei societăți ce te împiedică să stai pe aceeași treaptă cu cel pe care îl invidiezi. Și atunci, din dorința de a șterge o diferență umilitoare pe care nu ai de fapt înzes-

trarea s-o anulezi, nu-ți rămîne decît să-l desființezi pe purtătorul diferenței. Îl omori scăpînd de termenul de comparație în raport cu care ești inferior.

Ura „de pornire“ e ilustrată de Gabriel Liiceanu prin parabola biblică a lui Cain și Abel. Într-o enumerare seacă, trăsăturile urii de pornire sunt: 1) ura e personală; 2) e spontană; 3) e născută din invidie pură și dă naștere la crimă; 4) crima e percepută ca ceva rău; 5) fiind rea, crima își primește pedeapsa; 6) crima e însoțită de remușcare. Acesta e tabloul clinic al urii în varianta clasică a primei crime din istoria omenirii.

Dacă acum comparăm tipul biblic de ură cu metamorfoza pe care același sentiment a suferit-o în secolul XX, vom avea surpriza să vedem că cele șase trăsături anterioare sunt de nerecunoscut. Pur și simplu apare un alt fel de ură, o ură a cărei simptomatologie își schimbă complet datele fundamentale. Ura devine impersonală, este organizată, ba chiar e resimțită ca ceva onorabil, în vreme ce crimele la care duce nu mai sunt percepute ca ceva rău, nu mai sunt pedepsite și nu mai provoacă remușcări.

Potrivit lui Gabriel Liiceanu, ca o asemenea metamorfoză să aibă loc este nevoie ca sentimentul urii să se cupleze cu conceptul ei, cu alte cuvinte e nevoie ca un afect individual să primească armătura conceptuală a unei teorii însoțitoare. Cînd un sentiment este articulat de liniile de forță ale unei doctrine cu răspîndire în masă, atunci el ia forma ideologiei. Ideologia este forma de organizare doctrinară a urii, iar noutatea ei este că, de acum încolo, sentimentul pe care îl va întreține va fi colectiv, sistematic și persistent. Se va urî în numele unui grup și în perspectiva unui sens, se va urî cu o intensitate cronică și, culmea, se va urî cu conștiința inocenței morale. Se va declanșa astfel o reacție în lanț al cărei catalizator psihologic va fi tocmai doctrina în numele căreia a fost organizată ura. Și așa cum o reacție chimică, pentru a se desfășura în condiții

optime, are nevoie de un catalizator care creează un mediu prielnic derulării acesteia, tot așa fenomenul urii, ca să devină colectiv și endemic, cere ca ferment stimulator intervenția ideologiei.

Ceea ce este grav în canalizarea ideologică a urii este că toxicitatea ei este durabilă. Malformațiile mentale pe care acest sentiment le produce pot echivala cu o alterare ireversibilă a viziunii oamenilor dintr-o epocă, cu o schimonosire morală ale cărei efecte pe termen lung sunt pustiitoare. În opinia lui Gabriel Liiceanu, tocmai acest lucru li s-a întîmplat românilor în cea de-a doua jumătate a secolului XX. „Înclin din ce în ce mai mult să cred că imposibilitatea românilor de a-și găsi un suflu istoric se explică prin capitalul de ură acumulat în societatea lor după 1945. Acest capital nu a putut fi nici desființat și nici consumat în «anii tranziției», pentru că ura acumulată de-a lungul a cîtorva generații se constituie în cele din urmă ca un enorm deșeu al istoriei. Toxicitatea și imperisabilitatea acestuia sunt atît de mari, încît el nu poate fi absorbit de istoria unui popor, așa cum deșeurile din natură rămîn să mutilizeze natura pentru o lungă perioadă de timp“ (p. 135).

Iată cîteva din ideile ce se desprind din cartea pe care Gabriel Liiceanu a lansat-o la tîrgul de carte „Bookfest 2007“.

Gabriel Liiceanu
DESPRE URĂ
Humanitas,
București, 2007,
164 pp.